

АГРОПРОДОВОЛЬЧА ІНТЕГРАЦІЯ У СЕКТОРІ ВИРОБНИЦТВА ТВАРИННИЦЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ, НАСЛІДКИ

Р. П. Мудрак, доктор економічних наук
Уманський національний університет садівництва

У статті досліджується фактичний стан агропромислової інтеграції у виробництві тваринницької продукції українськими товаровиробниками. Вказується на об'єктивний характер необхідності формування міжгалузевих інтеграційних зв'язків. Відмічається інтенсивний розвиток українського птахівництва та його зосередженість в агрохолдингах. Робиться припущення про загрозу зростання ризиків формування монополюно високих цін на ринку продукції птахівництва.

Ключові слова: інтеграція, кооперація, масштаб виробництва, витрати, конкурентоспроможність, тваринницька продукція, переробка, агрохолдинг, монополія, ціноутворення, нагляд

Постановка проблеми. Функціонування та розвиток вітчизняного продовольчого ринку важко назвати стабільним і прогнозованим. Постійне зростання цін, низька якість продукції, неконтрольований експорт, який провокує перманентні дефіцити, низький рівень платоспроможності населення – це неповний перелік ознак, які вказують на серйозні проблеми у механізмі функціонування продовольчого ринку України. Особливої уваги потребує його тваринницький сегмент. Передусім це пов'язано із характером продукції, що продається на ньому – кількість та якість продовольчих товарів тваринного походження, які споживають домогосподарства, відносяться до ключових критеріїв за якими визначають рівень життя населення.

В числі інших умов, ефективність функціонування підприємств продовольчого підкомплексу АПК залежить від продуктивності міжгосподарської взаємодії сільськогосподарських товаровиробників та підприємств харчової промисловості. Тобто від рівня їх інтеграції. Можна припустити, що серед чисельних причин низької ефективності функціонування вітчизняного продовольчого ринку, однією із найважливіших є надто повільні темпи відновлення перерваних аграрною кризою вертикальних господарських зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема руйнування інтеграційних зв'язків в аграрній сфері економіки України та способи її вирішення є актуальним напрямком наукового пошуку. Серед вітчизняних дослідників по даній тематиці слід відмітити роботи Нестерчук Ю. О. [1], Бутко М. П. [2], Давиденко В. М. [3], Ходаківської О. В. [4, 5] та інших. Разом з тим, динамічна зміна зовнішнього середовища, зумовлена інтеграційним,

політичними, кліматичними, ресурсними та іншими факторами, формує нові комбінації умов, які потребують постійної уваги з боку експертного товариства, що і визначає актуальність тематики даного дослідження.

Методика досліджень. Методологічною та теоретичною основами дослідження є економічна теорія, наукові розробки вітчизняних та закордонних вчених із агропромислової тематики тощо. У процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний, емпіричний, рядів динаміки, середніх величин та ін.

Результати досліджень. Матеріальною основою агропромислової інтеграції є поглибленні суспільного поділу праці на основі спеціалізації та кооперації. Це продиктовано дією фундаментальних економічних законів – конкуренції, зростання продуктивності праці та економії від масштабу виробництва.

Закон конкуренції вимагає від суб'єктів господарської діяльності безперервного пошуку засобів підвищення продуктивності праці. В першу чергу цього вдається досягти за допомогою поглиблення суспільного поділу праці.

Масштаб виробництва значно посилює ефект останнього – дозволяє досягти мінімальних граничних витрат при максимально можливих обсягах виробництва при кожному рівні цін на фактори виробництва, готову продукцію та при даній ефективності використання ресурсів.

Кооперація – логічне продовження формування, функціонування та розвитку вузькоспеціалізованих технологічних ланцюгів, які починаються із виробництва сировини і закінчуються її переробкою та виготовленням відповідної готової продукції.

Таким чином, формування та функціонування міжгалузевих комплексів, в тому числі і аграрного, продиктовано не суб'єктивними міркуваннями, а є об'єктивною умовою конкурентоспроможного суспільного виробництва.

Трансформаційна криза 1991–1999 рр. була особливо руйнівною для аграрної сфери економіки України – докризового рівня виробництва (1990 р.) не вдалося досягти досі. В 2016 р. виробництво валової продукції сільського господарства (у постійних цінах) лише досягло 93,8 % від показника 1990 р. Щоправда у даному показникові поєдналися прямопротилежні галузеві відмінності. Так, виробництво валової продукції рослинництва (у постійних цінах) уже в 2011 р. перевищило рівень 1990 р. на 11,6 %. Натомість в тваринницьких галузях досі триває рецесія – в 2016 р. виробництво валової продукції тваринництва (у постійних цінах) досягло 52,6 % від рівня 1990 р. А найвищий показник зафіксований у 2013 р. – 56,1 % від рівня 1990 р.

Одним із негативних наслідків кризи в тваринницькому секторі агропродовольчого виробництва став розрив господарських зв'язків між сільськогосподарськими виробниками тваринницької сировини та промисловими підприємствами, які її переробляли. Тепер же, описаний

наслідок став однією із причин надто повільного відновлення відповідного продовольчого підкомплексу – попередніх організаційно-правових форм сільськогосподарського виробництва (КСП) немає, а нові не поспішають нарощувати пропозицію тваринницької продукції.

Як видно з табл. 1, на протязі останніх 4 років скорочувався обсяг надходження худоби у живій вазі на підприємства, що займалися її переробкою. Що стосується молока, то даний явище спостерігається з 2007 р.

1. Надходження продукції тваринництва на підприємства, що займалися її переробкою, тис. тонн*

Джерело надходження	Рік									
	2005	2007	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	
Худоба та птиця (у живій вазі)										
Загальне надходження,	489	1336,4	1114,1	1443	1498,3	1724	1703	1690	1621	
у тому числі:										
куплено у підприємств	279,4	410,8	294,8	406,6	401,4	428,5	437	376,5	331,4	
господарств населення	200,3	288,7	103,8	106,1	31,5	39,4	26,9	18,7	22,3	
надійшло на переробку власно виробленої сировини	н.д.**	н.д.	н.д.	894,3	1052,1	1241	1228	1258	1227	
інших господарських структур	9,3	54,4	51,1	64,2	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	
прийнято на давальницьких засадах	н.д.	н.д.	н.д.	35,9	13,3	15,2	10,9	36,7	39,9	
Куплено у підприємств і господарства населення, %	98,1	52,3	35,8	35,5	28,9	27,1	27,2	23,4	21,8	
Молоко										
Загальне надходження,	5689	6078,2	4741,8	4793	4716,4	4570	4647	4251	4183	
у тому числі:										
куплено у підприємств	1797,1	1670,6	1867,1	2193	2684,4	2721	2880	2744	2512	
господарств населення	3814,3	3848,3	2550,3	2544	2007,2	1824	1737	1346	1198	
надійшло на переробку власно виробленої сировини	н.д.	н.д.	н.д.	13,9	9,6	19,2	22,7	23,6	32,1	
інших господарських структур	77,6	510,3	253,8	302,6	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	
прийнято на давальницьких засадах	н.д.	н.д.	н.д.	42,1	15,2	5,7	6,9	137,8	440,9	

*Примітка: * – побудовано за даними [6, 7]; ** – немає даних (н. д.).*

Державна служба статистики не розшифровує канал постачання «куплено у підприємств». У торгівлі худобою та птицею, очевидно мова йде і про закупівлю тварин у вітчизняних сільськогосподарських підприємств, і у

компаній, що імпортують даний вид продукції. Проте, в будь-якому випадку, вага цього каналу зменшується – якщо в 2005 р. вона становила 98,1 %, то у звітному – скоротилася до 21,8 %. Це вказує на продовження процесу скорочення традиційних вертикальних міжгосподарських зв'язків у м'ясопродуктовому підкомплексі АПК.

Натомість стрімко зростає вага альтернативного каналу постачання «надійшло на переробку власно виробленої сировини» – в 2016 р. його частка становила 75,7 % усієї худоби, яка надійшла на переробні підприємства, збільшившись за останніх 5 років на 13,8 п. п. Якщо звернутися до даних табл. 2, то видно, що понад 70 % продукції за даним каналом – це птиця. З високою ймовірністю можна припустити, що жива птиця, яка надійшла на переробку за даним каналом – це власно вироблена продукція. Таке припущення цілком логічно вкладається в особливості розвитку вітчизняного птахівництва – виробництво та переробка продукції в рамках агрохолдингів. В м'ясопродуктовому підкомплексі, принаймні у його птахівничому сегменті, традиційні міжгалузеві зв'язки між відособленими та фінансово незалежними сільськогосподарськими і промисловими виробниками, поступово трансформувалися у вертикальні, за технологічною ознакою, зв'язки між структурними підрозділами однієї материнської компанії – корпорації (агрохолдингу).

2. Структура видів тварин, куплених (включаючи власно вироблену продукцію) підприємствами, що займалися її переробкою, %^{*}

Вид продукції	Рік								
	2005	2007	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016
ВРХ	69,6	32,7	21,4	16,0	10,3	10,1	8,3	7,5	8,1
Свині	22,4	21,6	16,0	16,4	17,0	18,1	19,8	19,7	20,1
Птиця	8,0	45,7	62,7	67,6	72,8	71,9	71,9	72,8	71,8

*Примітка. * – побудовано за даними [6, 7]*

Що стосується виробництва та переробки молока, то тут, починаючи з 2010 р., сформувалася позитивна тенденція до відновлення господарських зв'язків між сільськогосподарськими підприємствами та молокопереробними заводами, при зменшенні частки молока, яке надходить на переробку від господарств населення. Позитив таких змін полягає в тому, що якісну, за європейськими стандартами, молокосировину можна отримати лише на спеціалізованих молочотоварних фермах сільськогосподарських підприємств. Адже в більшості господарств населення, де утримується молочна худоба, досі застосовують ручне доїння та примітивні засоби фільтрації і охолодження молока. За стандартами ЄС така сировина – непридатна для переробки, а готова продукція вироблена з неї ніколи не отримає сертифікатів за міжнародними стандартами безпечності та якості, а отже для неї ринки високорозвинутих країн – закриті.

Скорочення кількості великої рогатої худоби та відносно низька частка

свиней, а також скорочення кількості молокосировини, які куплені промисловими підприємствами для переробки, є ознаками негативних явищ, які гальмують відновлення вертикально-інтегрованих зв'язків у відповідних продуктивних підкомплексах АПК України. Наразі, найбільш ймовірним є подальший розвиток агропромислової інтеграції в рамках вітчизняних агрохолдингів.

Попри відомі переваги такого явища, необхідно спробувати передбачити і його ризики. На нашу думку, найбільші ризики збільшення частки продукції агрохолдингів на внутрішньому продовольчому ринку пов'язані з високим потенціалом формування монополю високих цін. Підставами для таких міркувань є дані щорічних звітів Антимонопольного комітету України.

Так, на початок 2014 р. на ринках агропромислового комплексу за умов відсутності структурних обмежень конкуренції реалізовувалося 69,4 % продукції, на ринках з олігопольною структурою – 7,5 %, на ринках з ознаками домінування одного суб'єкта господарювання – 21,2 % та цілком монополізованих – 1,9 %. Проти 2013 р. показник монополізованих ринків збільшився на 0,2 в. п. У 2014р. ринки продукції АПК України були в числі тих, де було виявлено найбільшу кількість порушень законодавства про захист економічної конкуренції - 11,2 % від загальної кількості. Що стосується порушень в частині антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, то в 2014 р. ринки агропромислового комплексу були лідером – 16,5 % від загальної кількості порушень [8].

В 2015 р. відбулося збільшення сукупного рівня концентрації виробництва в АПК: частка 200 найбільших підприємств (0,43 % загальної кількості підприємств галузі) в обсязі реалізованої продукції зростає з 47,6 до 48,2 %. У 2015 р. ринки продукції АПК України знову були в числі тих, де було виявлено найбільшу кількість порушень законодавства про захист економічної конкуренції – 14,3 % від загальної кількості порушень. Тобто збільшили свою частку порівняно із попереднім роком на 3,1 в. п. Що стосується порушень в частині антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, то в 2015 р. ринки агропромислового комплексу знову були лідером – 27,9 % від загальної кількості порушень. Тобто збільшили свою частку порівняно із попереднім роком на 11,4 в. п.

Стрімко зростає частка ринків АПК, де зафіксовано зловживання монополюним становищем. Якщо в 2014 р. цей показник становив 5,5 %, то в 2015 р. – 10,5. Тобто лише за один рік збільшився вдвічі [9].

В 2016 р. ринки АПК знову ввійшли в число лідерів з найбільшою кількістю порушень Антимонопольного законодавства – 8 % від усіх зареєстрованих. В 2016 р. Антимонопольний комітет України вперше підготував звіт із детальною характеристикою окремих ринків, у тому числі і споживчих. В ньому ринок м'яса птиці визначається як загальнодержавний ринок із ознаками олігополії на рівні виробництва (табл. 3).

За обсягами виробництва м'яса птиці найбільшими учасниками ринку є:

- ГК ПАТ «Миронівський хлібопродукт»;
- ТОВ «Комплекс Агромарс».

3. Основні учасники ринку м'яса курячого України

Ланцюг постачання	Кількість учасників	Основні гравці
Виробництво	111 птахофабрик	ГК ПАТ «Миронівський хлібопродукт», ТОВ «Комплекс Агромарс»
Оптова торгівля	Більше 10 учасників	ТОВ «Міт Лайф», ТОВ «Агро Овен», ТОВ «Губін Птахокомплекс», ТОВ «Добробут Олександрія», ТОВ «МВ ТОРГ», ТОВ «Миронівський Продукт», ПАТ «Миронівський хлібопродукт», ТОВ «Універсал-Плюс», ТОВ «Лукаші Блюз»
Роздріб	Торговельні мережі (супермаркети), магазини, МАФи, продовольчі ринки	
Споживач	Населення України	

Така структура ринку дає вагомі підстави для особливо ретельного моніторингу на предмет концентрацій та узгоджених дій, які є особливо небезпечно руйнівними для конкуренції. Концентрація – процес злиття підприємств, компаній та інших ринкових активів, внаслідок якого зростає економічна влада учасників ринку. Концентрацією визнається не лише придбання акцій, але і створення нових підприємств, передача певних об'єктів у оренду, і навіть призначення керівників великих компаній. Усі великі концентрації повинні погоджуватися з Антимонопольним комітетом [10]. Власне, агрохолдинги і є класичним прикладом концентрації.

Зважаючи на стійкі тенденції, які мають місце у виробництві та реалізації м'яса птахів, у майбутньому можна очікувати на збільшення частки відповідної продукції агрохолдингів на внутрішньому ринку. Це посилює ризики встановлення неконкурентних (монополюсно високих) цін на м'ясо птахів та вимагає посиленої уваги збоку Антимонопольного комітету, комітету із захисту прав споживачів та неурядових громадських організацій до результатів діяльності даних компаній.

Висновки:

1) у тваринницьких галузях вітчизняного сільського господарства досі триває рецесія – в 2016 р. виробництво валової продукції тваринництва (у постійних цінах) досягло 52,6 % від рівня 1990 р., а найвищий показник зафіксований в 2013 р. – 56,1 % від рівня 1990 р.;

2) одним із негативних наслідків кризи в тваринницькому секторі агропродовольчого виробництва став розрив господарських зв'язків між сільськогосподарськими виробниками тваринницької сировини та промисловими підприємствами, які її переробляли;

3) на протязі останніх 2013–2016 років скорочувався обсяг надходження худоби у живій вазі на підприємства, що займалися її переробкою. По молокосировині дане явище спостерігається з 2007 р. Це вказує на

продовження процесу скорочення традиційних вертикальних міжгосподарських зв'язків у молоко- та м'ясопродуктовому підкомплексах АПК;

4) починаючи з 2010 р., сформувалася позитивна тенденція до відновлення господарських зв'язків між сільськогосподарськими підприємствами та молокопереробними заводами, при зменшенні частки молока, яке надходить на переробку від господарств населення;

5) стрімко зростає вага альтернативного каналу постачання тваринницької сировини на промислові підприємства – «надійшло на переробку власно виробленої сировини». В 2016 р. його частка становила 75,7 % усієї худоби, яка надійшла на переробні підприємства, збільшившись за останніх 5 років на 13,8 п. п. Понад 70 % продукції за даним каналом – це птиця. З високою ймовірністю можна припустити, що жива птиця, яка надійшла на переробку за даним каналом – це власно вироблена продукція;

6) у птахівничому сегменті м'ясопродуктового підкомплексу АПК, традиційні міжгалузеві зв'язки між відособленими та фінансово незалежними сільськогосподарськими і промисловими виробниками, поступово трансформувалися у вертикальні, за технологічною ознакою, зв'язки між структурними підрозділами однієї материнської компанії – агрохолдингу;

7) український ринок м'яса птиці є загальнодержавним ринком із ознаками олігополії на рівні виробництва. За обсягами виробництва м'яса птиці найбільшими учасниками ринку є ГК ПАТ «Миронівський хлібопродукт» та ТОВ «Комплекс Агромарс»;

8) у майбутньому можна очікувати на збільшення частки м'яса птахів, виробленого агрохолдингами, на внутрішньому ринку. Це посилює ризики встановлення неконкурентних (монополюно високих) цін та вимагає посиленої уваги з боку Антимонопольного комітету, комітету із захисту прав споживачів та неурядових громадських організацій до результатів діяльності даних компаній.

Література

1. Нестерчук Ю.О. Вертикальна інтеграція у системі стратегічних цілей аграрної політики держави. *Актуальні проблеми економіки АПК: колективна монографія* / за заг. ред. Д.К.Семенди, О.І. Здоровцова. Умань, 2009. С. 75–135.

2. Бутко М. П., Родін В.С. Агропромислова інтеграція, як шлях активізації аграрного виробництва. *Агросвіт*. 2010. № 3. С. 10–13.

3. Давиденко В. М. Теоретичні основи розвитку інтеграційних процесів у сільському господарстві. *Наука і економіка*. 2014. № 4 (36). С. 87–92.

4. Ходаківська О.В., Давиденко В.М. Проблеми розподілу земельної ренти в контексті розвитку міжгалузевої інтеграції та екологізації сільськогосподарського виробництва. *Economics, Management, Law: Problems and Prospects*. Coventry, 2015. Vol. 1. PP. 141–145.

5. Ходаківська О.В., Могильний О.М. Агрохолдинги України: аграрна політика та виклики майбутньому. *Економіка АПК*. 2017. № 6. С. 33.

6. Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2010 рік» /

відпов. за вип. О. М. Прокопенко. Київ : Державна служба статистики України, 2011. 374 с.

7. Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2016 рік» / відпов. за вип. О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2017. 246 с.

8. Звіт Антимонопольного комітету України за 2014 рік: затв. розпорядженням АМК України від 12.03.2015р. № 6-рп. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=110270>

9. Звіт Антимонопольного комітету України за 2015 рік: затверджено розпорядженням від 14.03.2016 р. № 3-рп. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=122547>

10. Звіт Антимонопольного комітету України за 2016 рік: затверджено розпорядженням від 14.03.2017р. № 2-рп. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133712&>

References

1. Nesterchuk, Y.O. (2009). Vertical integration in the system of strategic goals of the agrarian policy of the state. *Actual problems of the economy of the agro-industrial complex*. Uman: «Sochinskyu», 75–135 (in Ukrainian).

2. Butko, M. P., Rodin, V. S. (2010). Agroindustrial integration as a way to intensify agrarian production. *Ahrosvit*, 3, 10–13 (in Ukrainian).

3. Davydenko, V. M. (2014). Theoretical foundations of the development of integration processes in agriculture. *Science and Economics*, 4, 87–92 (in Ukrainian).

4. Khodakivska, O. V., Davydenko, V. M. (2015). The problems of distribution of land rent in the context of development of inter-sectoral integration and environmentalization of agricultural production. *Economics, Management, Law: Problems and Prospects*, (Vol. 1), (pp. 141–145). Coventry. (in English).

5. Khodakivska, O. V., Mohylnyy, O.M. (2017). Agroholdings of Ukraine: Agrarian Policy and Challenges for the Future. *Ekonomika APK*, 6, 33–42 (in Ukrainian).

6. Agriculture of Ukraine (2010). *Statistical Yearbook*. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine (in Ukr.), 374 p. (in Ukrainian).

7. Agriculture of Ukraine (2016). *Statistical Yearbook*. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine (in Ukr.), 246 p. (in Ukrainian).

8. The report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2014 (Order). (2015). Antymonopolnyy komitet Ukrayiny. Retrieved from: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=110270>. (in Ukrainian).

9. The report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2015 (Order). (2016). Antymonopolnyy komitet Ukrayiny. Retrieved from: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=122547>. (in Ukrainian).

10. The report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2016 (Order). (2017). Antymonopolnyy komitet Ukrayiny. Retrieved from: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133712&>. (in Ukrainian).

Одержано 10. 10. 2017

Аннотация

Мудрак Р. П.

Агропродовольственная интеграция в секторе производства животноводческой продукции: состояние, тенденции, последствия

Материальной основой агропромышленной интеграции является углубление общественного разделения труда на основе специализации и кооперации. Это продиктовано действием фундаментальных экономических законов - конкуренции, роста производительности труда и экономии от масштаба производства.

Закон конкуренции требует от субъектов хозяйственной деятельности непрерывного поиска средств повышения производительности труда. В первую очередь этого удастся достичь с помощью углубления общественного разделения труда.

Масштаб производства значительно усиливает эффект последнего - позволяет достичь минимальных предельных издержек при максимально возможных объемах производства при каждом уровне цен на факторы производства, готовую продукцию и при данной эффективности использования ресурсов.

Кооперация - логическое продолжение формирования, функционирования и развития узкоспециализированных технологических цепей, которые начинаются с производства сырья и заканчиваются ее переработкой и изготовлением соответствующей готовой продукции.

Поэтому формирования и функционирования межотраслевых комплексов является объективным условием конкурентоспособного общественного производства.

Выводы:

1) в животноводческих отраслях отечественного сельского хозяйства до сих пор продолжается рецессия – в 2016 г. производство валовой продукции животноводства (в постоянных ценах) достигло 52,6 % от уровня 1990 г., а самый высокий показатель зафиксирован в 2013 г. – 56,1 % от уровня 1990 г.;

2) одним из негативных последствий кризиса в животноводческом секторе агропродовольственного производства стал разрыв хозяйственных связей между сельскохозяйственными производителями животноводческого сырья и перерабатывающими промышленными предприятиями;

3) в течение последних 2013–2016 лет сокращался объем поступления скота в живом весе на перерабатывающие предприятия. По молокосырью данное явление наблюдается с 2007 г. Это указывает на продолжение процесса сокращения традиционных вертикальных межхозяйственных связей в молоко- и мясопродуктовом подкомплексах АПК;

4) начиная с 2010 г., сформировалась положительная тенденция к восстановлению хозяйственных связей между сельскохозяйственными предприятиями и молокоперерабатывающими заводами, при уменьшении доли молока, поступающего на переработку от хозяйств населения;

5) стремительно растет вес альтернативного канала поставки животноводческой сырья на промышленные предприятия – «поступило на переработку собственно произведенного сырья». В 2016 г. его доля составляла 75,7 % всего скота, поступившего на перерабатывающие предприятия, увеличившись за последние 5 лет на 13,8 п. п. Более 70 % продукции по данному каналу - это птица. С высокой вероятностью можно предположить, что живая птица, поступившая на переработку по данному каналу – это собственно произведенная продукция;

6) в птицеводческом сегменте мясопродуктового подкомплекса АПК, традиционные межотраслевые связи между обособленными и финансово независимыми сельскохозяйственными и промышленными производителями, постепенно трансформировались в вертикальные, по технологическому признаку, связи между структурными подразделениями одной материнской компании – агрохолдинга;

7) украинский рынок мяса птицы является общегосударственным рынком с признаками олигополии на уровне производства. По объемам производства мяса птицы

крупнейшими участниками рынка являются ГК ПАО «Мироновский хлебопродукт» и ООО «Комплекс Агромарс»;

8) в будущем можно ожидать увеличения доли мяса птицы, произведенного агрохолдингами, на внутреннем рынке. Это усиливает риски установления неконкурентных (монопольно высоких) цен и требует повышенного внимания со стороны Антимонопольного комитета, комитета по защите прав потребителей и неправительственных гражданских организаций к результатам деятельности данных компаний.

Annotation

Mudrak R.P.

Agrarian provision integration in the sector of livestock production: state, tendencies and results

The material base of agroindustrial integration is the detailed public division of labor on the fundamentals of specialization and cooperation. It is based on the action of fundamental economic laws - competition, increase in labor productivity and saving of the amount of the production.

The law of competition needs the continuous search of means of increase in labor productivity from subjects of economic activity. At first it can be achieved with the help of the detailed public division of labor.

The scale of the production can increase the effect of the last one – allows to achieve the minimum expenses in case of maximum amounts of production in every price level on factors of production, the end product and in case of available effectiveness of employment of resources.

Cooperation – is logical continuation of formation, functioning and development of narrow-specialized technological chains, which begin from the production of raw material and end by their processing and production of ready produce.

That's why the formation and functioning of interdepartmental complexes is the objective condition of competitiveness of public production.

Conclusions:

1) in livestock branch of domestic agricultural enterprises there is still the process of recession – in 2016 the production of gross output (in constant prices) was 52,6 % in comparison with 1990, and the highest index in 2013 was 56,1 % in comparison with 1990.

2) one of the negative consequences of crisis of livestock sector of agricultural production was the end of relationships between agricultural producers of livestock raw material and industrial enterprises of their processing.

3) during the last years since 2013–2016 there has been the decrease in the amount of cattle for the enterprises that can process these products. The dairy production has had the same problem since 2007. It indicates the continuing of the process of reducing the traditional vertical relationships between enterprises of dairy and meat subcomplexes of agro-industrial complex.

4) since 2010 there has been the positive tendency to renovation of relationships between agricultural enterprises and milk-processing plants due to the reduced rate of milk that can be taken for processing from private farms.

5) there is an immediate growth of the value of alternate canals of supply of livestock raw materials to industrial enterprises – it was taken for processing of selfmade raw material. In 2016 its rate was 75,7% of the whole cattle that was taken to processing enterprises and it has increased for the last 5 years to 13,8 p.p. More than 70 % of produce due to this canal is poultry meat. We can admit that live poultry that come for processing due to the canal, was self-produced output.

6) in poultry sector of meat produce subcomplex of agroindustrial complex, the traditional relationships between branches among separate and financially independent agricultural and industrial producers were gradually transformed to vertical ones due to the technological aspect of the relationship between structural branches of the leading company-agroholding.

7) *Ukrainian market of poultry meat is in general the state market due to aspects of oligopoly at the level of production. Due to the amount of poultry meat production the most active producers are joint-stock partnership «Myronivka bakery» and «Agromars complex».*

8) *in the future we can wait for the increasing rate of poultry meat which is produced by agroholdings in home market. It increases the risks of definition of non-competitive monopoly (monopoly high) prices and it demands the increasing attention from the Antimonopoly Committee, the Committee of protection of consumers rights and nongovernment public organizations to the results of actions of these companies.*

УДК 338.46: 339.5:631.95

ЛОГІСТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

**О. О. Школьний, доктор економічних наук
Уманський національний університет садівництва**

У статті ідентифіковано прояви негативного впливу підприємницької діяльності на навколишнє природне середовище та обґрунтовано необхідність її екологізації. Висвітлено окремі логістичні аспекти розвитку глобального ринку екологічно чистої продукції, зокрема органічних продуктів. Розглянуто основні компоненти механізму підтримки конкурентних переваг суб'єктів підприємництва на глобальному ринку екологічно чистих продовольчих товарів

Ключові слова: *екологічно чисті продовольчі товари, екологізація агробізнесу, партнерські відносини, глобальний ринок, логістика та управління ланцюгами постачання продукції.*

Постановка проблеми. Економічний прогрес у агропромисловій сфері тісно пов'язаний з використанням сучасних засобів виробництва, інтенсивним сільським господарством та постійним збільшенням обсягів виробництва продукції. Інтенсифікація сільського господарства поєднується із залученням до процесу виробництва хімічних засобів захисту рослин та тварин, синтетичних добрив, значної кількості добавок штучного походження та інших речовин, залишки яких у готових продуктах можуть мати негативний вплив на здоров'я споживачів. Занепокоєння широкого кола громадськості проблемами погіршення стану навколишнього природного середовища, якістю продукції та випадками захворювань після її споживання зумовлює посилення інтересу до виробництва продовольства, виробленого за динамічно адаптивними і екологічно збалансованими технологіями з мінімальним використанням невідновних матеріально-енергетичних ресурсів несільськогосподарського походження.

Необхідність формування ланцюгів постачання продовольства у відповідності з вимогами стандартів щодо екологічно чистих продуктів вимагає нових підходів до розбудови логістичної інфраструктури вказаного